

Remissyttrande

Datum 2020-08-25

Diarienummer RS 2020-03531

Ku2020/01036/KL

Kulturdepartementet

Enheten för kulturarv och livsmiljö

103 33 Stockholm

Västra Götalandsregionens yttrande över remiss om Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21)

I betänkandet Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21) lämnar utredaren förslag på hur ett museum ska inrättas för att bevara och föra minnet av Förintelsen vidare. Utredaren föreslår att museet inrättas som en ny fristående myndighet. I uppdraget ingick också att utreda verksamhetens lokalbehov men inte placeringssort. Västra Götalandsregionen (VGR) har getts möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet. Yttrandet har beretts av avdelning social hållbarhet med bistånd från koncernavdelning kultur.

2.1 Att minnas och förstå Förintelsen

Västra Götaland vill betona vikten av att minnas och förstå Förintelsen. Även om Förintelsen inte genomfördes på svensk mark så markerar ett museum att den är en del av Sveriges historia och att berättelser från överlevande med anknytning till Sverige är en del av Sveriges kulturarv. Det inbegriper vad som hände offren för nazismen både före, under och efter andra världskriget, då många började om sina liv i Sverige eller passerade Sverige för att bosätta sig i andra länder. Det inbegriper även erfarenheterna hos barn och barnbarn till överlevande i Sverige.

5.2 Museets inriktning

I bedömningen nämns att Förintelsen bör behandlas i en bred historisk kontext och olika grupper som föll offer för nazismen uppmärksammas. Med utgångspunkt från bland annat Nürnberglagarna iscensatte Nazityskland ett systematiskt, industriellt och statligt organiserat massmord. Under Förintelsen mördades judar, romer, sovjetiska krigsfångar, civila sovjetmedborgare, polacker, homosexuella, personer med funktionsnedsättningar, Jehovas vittnen och politiska och religiösa motståndare. Varje folkord är unikt och har olika förutsättningar och bevekelsegrunder. Med tanke på förslaget om museets inriktning om att

uppmärksamma olika grupper i en bred historisk kontext är det viktigt med en tydlig avgränsning både gällande vilka grupper och i tid. Viktigt att detta förtydligas eftersom det påverkar både vilka samlingar och vilken forskning som kommer bedrivas. Med tanke på att judar och romer är nationella minoriteter i Sverige sedan år 2000 bör huvudfokus ligga på dessa båda grupper gällande Förintelsen.

5.2.1 Förmedla kunskap om Förintelsens historia

Med tanke på ovanstående resonemang vill VGR understryka vikten av att hitta en lämplig avgränsning och att museets verksamhet ska ge ett tillskott i förhållande till andra befintliga verksamheter i Sverige som exempelvis Forum för levande historia (FLH).

5.2.2 Berättelser från överlevande med anknytning till Sverige

I år är det 75 år sedan förintelselägret Auschwitz befriades och antalet personer som kan vittna om Nazitysklands förbrytelser mot mänskligheten minskar snabbt i Sverige. Snart kommer det inte finnas några överlevare kvar vilket aktualiserat frågan hur minnet av Förintelsen kan bevaras och föras vidare. I Lag (2009:724) om nationella minoriteter betonas viken av att ge de nationella minoriteterna inflytande i frågor som berör dem genom bland annat samråd. Här är det viktigt att både överlevare, barn och barnbarn till överlevare ges möjlighet att delta i processen när museet skapas. Det är viktigt att de överlevande och dess ättlingar inte ses som objekt utan som subjekt. Detta skapar legitimitet för museet och kommer underlätta möjligheten att bygga upp en samling av föremål, dokument och berättelser som kan förvaltas och bevaras som en viktig del av Sveriges kulturarv.

Men det är av stor vikt att museet även lyfter fram andra grupper som drabbades hårt av Förintelsen. Människor som var homosexuella eller hade en funktionsnedsättning och de som var politiskt eller fackligt aktiva.

5.2.3 Kunskap om Förintelsen i en bred historisk kontext

Utredningen konstaterar att folkmordet på judar ska ha en särställning och vara centralt för museets verksamhet. Idag saknas kunskap om folkmordet på romer under andra världskriget och därför behövs mer forskning om folkmorden på romer och att resultatet av forskningen sprids till en större allmänhet. En utmaning är att det finns få eller inga överlevare med romsk bakgrund i Sverige vilket bland annat hänger samman med det inreseförbud som varade fram till 1954.

5.3 Förslag på uppdrag

Förslaget omfattar bland annat att bygga upp och förvalta en samling bestående av berättelser, föremål och dokument samt stödja regionala och lokala museer, arkiv

och bibliotek. Idag finns samlingar utspridda på flera olika museer i Sverige. För att göra samlingarna tillgängliga borde museet få i uppdrag att digitalisera samlingarna för att på så sätt göra dem tillgängliga för lokala och regionala museer, forskare och allmänhet.

6.2.1 Förutsättningar för ett museum om Förintelsen

Betänkandet betonar byggnadens och platsens betydelse för besökarna. I de kontakter som utredningen haft lyfts Stockholm och Malmö fram som tänkbara platser. Argumenten för att placera museet i Stockholm bygger på att det är Sveriges huvudstad och att staden har störst besöksunderlag. Värt att notera vid valet av lokaliseringsort är att sträckan Oslo-Göteborg-Malmö-Köpenhamn omfattar 8 miljoner invånare, här finns en betydande besöksnäring och en befintlig museistruktur kopplad till Förintelsen. Här finns också flera lärosäten med forskning kopplad till Förintelsen.

6.3.1 En ny fristående myndighet

Utredningens förslag är att det inrättas en ny fristående myndighet och att viss verksamhet förs över från Forum för levande historia (FLH). Vidare skriver man att det inte går att ha två statliga myndigheter som har samma uppdrag att hantera minne och kunskap om Förintelsen. Med viss verksamhet avses FLH:s uppdrag om att informera om Förintelsen, främja högtidlighållandet av Förintelsens minnesdag, företräda Sverige i International Holocaust Remembrance Alliance samt dela ut pris till minne av Per Angers minne. Vidare ämnar utredningen föra över den vittnesmålssamling som finns hos FLH samt delar av myndighetens bibliotek. Utredningen vill också ta tillvara på den kompetens och erfarenhet som finns hos FLH gällande deras arbete med Förintelsen. I utredningen saknas det en konsekvensbeskrivning vad som händer med FLH om utredningens förslag antas.

Väljer dock regeringen att inrätta en ny fristående myndighet för att driva museet ser VGR gärna att den placeras i Västra Götaland. Överlevare från koncentrationslägren togs emot och bosatte sig på många olika platser i Sverige och Västra Götaland. I Borås finns exempelvis Sveriges äldsta judiska förening startad av överlevare från koncentrationslägren. Oavsett placeringsort så måste lokaliseringen vara ändamålsenlig för verksamheten och de målgrupper museet vill nå. Det är viktigt att museets verksamhet återger kvinnor, män och barns erfarenheter och livsöden kopplat till Förintelsen både från storstäder, mindre orter och landsbygd.

6.4.2 Förändring av Forum för levande historia

Med tanke på att många verksamheter överlappar varandra vore det bättre att förespråka idén om att ge FLH ett kompletterande uppdrag som ett alternativ till en ny fristående myndighet. Ställningstagandet bygger bland annat på att det tar längre tid och är dyrare att bygga upp en ny myndighet från grunden än att knyta

an till redan befintlig verksamhet. Det är viktigt att ta till vara den kompetens och de nätverk som FLH byggt upp under lång tid.

6.7 Bedömning rörande frågan om lokalisering

Det har ett stort värde om platsen för ett museum har en historia som har tydlig bäring på berättelsen om Förintelsen. Den pedagogiska vinsten i detta kan bli betydelsefull för museet.

7.2 Behov av insamling och tillgängliggörande av föremål och arkivmaterial

Utredningen betonar att museets förmåga att bygga upp en samling av föremål, dokument och vittnesmål kommer vara avgörande för att verksamheten ska kunna bli framgångsrik. Samlingen ska byggas upp genom att överlevare eller släktingar till överlevare donerar föremål till museet, genom att samla in befintliga samlingar eller genom att låna in utländska samlingar med koppling till Sverige. Det framgår inte av utredningen om museet kan tänka sig att köpa in föremål till samlingarna. Med tanke på den tid som förflutit så kanske inte materialet hos privatpersoner är så omfattande som en vill tro vilket kan påverka möjligheten att bygga upp en samling. Ett museum kan inte ta ansvar för att göra allt och det kan finnas en styrka i att samlingar finns hos olika aktörer både lokalt och regionalt då detta kan bidra till att bevara och föra minnet över Förintelsen vidare. Det är viktigt med en strukturerad samverkan med landets museer både under uppbygganden och när museet startat.

7.3.1 Samverkan med läns museerna

Det regionala och lokala perspektivet på Förintelsen finns redan idag på landets regionala och lokala museer i form av till exempel samlingar och berättelser. I arbetet med att nå allmänhetens intresse finns stora pedagogiska fördelar i att förmedla kunskap om Förintelsen på lokal nivå och med ett lokalt perspektiv. Här har de regionala och lokala museerna en mycket viktig roll. Det är även av stort värde att den pedagogiska skolverksamheten på landets regionala och lokala museer når ett stort antal skolbarn i hela landet.

Utredningen föreslår också att särskilda medel avsätts för en nationell satsning på lokal museiverksamhet rörande samlingar och utställningar om Förintelsen. I ett sådant utökat samverkansarbete bör även resurser avsättas för de samverkande läns museerna.

Regionstyrelsen
Västra Götalandsregionen

Johnny Magnusson
Regionstyrelsens ordförande

Ann-Sofi Lodin
Regiondirektör